

УДК 378.6:35

DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310-2020-99-6-41-53>

АКТИВІЗАЦІЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДЯН ЯК ОСНОВА ВІЙСЬКОВО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ НА ВІЙСЬКОВИХ КАФЕДРАХ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Я. Б. Зорій

ORCID 0000-0003-4397-764X

Л. М. Романишина

ORCID 0000-0002-6026-2614

Б. С. Кришук

ORCID 0000-0002-9999-5356

У статті обґрунтована важливість активізації пізнавальної діяльності громадян, які навчаються за програмою офіцерів запасу в закладах вищої освіти як чинника їхньої успішної військово-професійної підготовки до майбутньої службової діяльності, основою якої є володіння командирськими, організаційними, методичними та виховними навичками, утвореними на базі засвоєних раніше психолого-педагогічних знань. На передній план виступає завдання стимулювання у громадян, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу, активізації пізнавальної діяльності, тобто усвідомленого прагнення якомога краще засвоїти програму військової підготовки – як життєво важливої умови майбутньої ефективної військово-професійної діяльності. Наголошено на необхідності формування у майбутніх офіцерів запасу усвідомленого прагнення до досягнення в процесі навчання високого рівня готовності до військово-професійної діяльності, особливо в умовах участі підрозділів і частин Збройних Сил України в бойових діях на сході держави. Виокремлено низку методів військової підготовки майбутніх офіцерів запасу, а також прийоми й способи пізнавальної діяльності громадян – майбутніх офіцерів запасу, які заслуговують, на думку авторів, першочергової уваги в освітньому просторі кафедр (факультетів) військової підготовки закладів вищої освіти України. Підкреслено, що важливими у цьому аспекті видаються: проблемно-пошукове навчання, ділові й пізнавальні ігри, ситуаційні завдання й інші, які дозволяють підвищити активність і самостійну пізнавальну діяльність студентів (курсантів, слухачів) у освітньому процесі

вищих військових навчальних закладів (військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти).

***Ключові слова:** освітній процес, кафедра військової підготовки, заклад вищої освіти України, майбутні офіцери запасу, військово-професійна підготовка, активізація пізнавальної діяльності; готовність до службової діяльності, знання, навички, уміння.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. У сучасних умовах розвитку військово-професійної діяльності: прискорення процесу оновлення засобів ведення сучасного загальновійськового бою і, відповідно, безперервного підвищення рівня складності цієї специфічної діяльності, впровадження нових підходів до оцінювання рівня бойової готовності військових частин та підрозділів Збройних Сил України (далі – ЗСУ), визначальними постають завдання підготовки військових фахівців, насамперед, офіцерів тактичної ланки (взвод – рота – батарея тощо), які володіють глибокими знаннями, високим рівнем загальної освіти і культури, спроможних ефективно діяти в сучасних умовах проведення операції об'єднаних сил на Сході України. Це вимагає системних змін у процесі підготовки майбутніх офіцерів, в т.ч. і запасу у вищих військово-навчальних закладах (далі – ВВНЗ) та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти (далі – ВВП ЗВО), що дозволять у підсумку забезпечити відповідний рівень військово-професійної готовності майбутніх офіцерів до ефективної службової діяльності. На передній план виступає завдання стимулювання у громадян, які навчаються за програмою підготовки офіцерів запасу в ВВНЗ та ВВП ЗВО, активізації пізнавальної діяльності, тобто усвідомленого прагнення якомога краще засвоїти програму військової підготовки – як життєво важливої умови майбутньої ефективної військово-професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми свідчить, що аспекти формування активізації військового навчання розглядали педагоги О. Діденко (2003), М. Нещадим (2003), М. Науменко (1999), В. Ягупов (2000) та інші. Наукові й методичні аспекти індивідуалізації навчання у ВВНЗ (ВВП ЗВО) у своїх наукових роботах розглядали такі вчені: Г. Артюшин (2001), С. Сінкевич (2013) та ін. Обґрунтуванням шляхів удосконалення військової підготовки громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу займалися і займаються такі учені, як В. Баришніков та О. Неймирок (2015), О. Безносок (2013), А. Волошенко (2014), А. Дерев'янчук (2014), О. Сенюк (2014), С. Сінкевич (2013), І. Скворок (2013), В. Чабаненко (2011), А. Яворський (2016) та інші.

Разом з тим, як показують результати вивчення аналітичних даних досліджень (з урахуванням досвіду участі підрозділів ЗСУ в АТО/ООС) досвіду спільної діяльності в освітньому процесі ВВНЗ (ВНП ЗВО) викладачів і громадян, які навчаються за програмою офіцерів запасу – безпосередніх учасників бойових дій, процес активізації пізнавальної діяльності майбутніх військових фахівців не повною мірою відповідає сучасним вимогам до їх військово-професійної підготовки.

Мета статті – окреслити основні педагогічні проблеми формування готовності громадян – майбутніх офіцерів запасу – до військово-професійної діяльності шляхом активізації їхньої пізнавальної діяльності в освітньому процесі ВВНЗ (ВНП ЗВО).

Виклад основного матеріалу дослідження. У сучасних складних умовах участі підрозділів ЗСУ в бойових діях на сході України, вимоги військ до якості військово-професійної підготовки офіцера суттєво зросли. Для офіцерського складу, в т.ч. й для молодших офіцерів, безпосередніх вчителів сержантів і солдатів постають нові завдання. А це, відповідно, ставить питання про встановлення рівня підготовки й готовності випускників ВВНЗ (ВНП ЗВО) до успішної службової діяльності, основою якої є володіння командирськими, організаторськими, методичними та виховними навичками.

З огляду на результати наукових досліджень, проведених на кафедрах військової підготовки (далі – КВП) ЗВО (В. Барішніков, О. Неймирок (2015); А. Волошенко (2014); А. Дерев'ячук (2014); С. Сінкевич (2013), В. Чабаненко (2011)), особистий досвід роботи на КВП ЗВО, відзначаємо, що важливими у цьому аспекті видаються: проблемно-пошукове навчання, ділові й пізнавальні ігри, ситуаційні завдання й інші, які дозволяють підвищити активність і самостійну пізнавальну діяльність студентів (курсантів, слухачів) у освітньому процесі ВВНЗ (ВНП ЗВО).

Які ж прийоми й способи активізації пізнавальної діяльності громадян – майбутніх офіцерів запасу заслуговують, на нашу думку, першочергової уваги в освітньому просторі кафедр (факультетів) військової підготовки ЗВО. Перш за все, це можливо лише за умови організації військової підготовки як особистісно-опосередкованого процесу взаємодії і навчання викладача й громадян (студентів, курсантів, слухачів), спрямованого на досягнення спільної мети – підготовку високопрофесійного фахівця. В. Барішніков та О. Неймирок (2015) звертають увагу на те, що «...проблема полягає в тому, що відсоток студентів, які бажають пов'язати своє життя в мирний час зі службою в Збройних Силах України після закінчення навчання у вищих навчальних закладах – дуже низький. Мотивація більшості з них – отримання

первинного офіцерського звання «молодший лейтенант запасу» з метою не бути призваним на строкову службу або бути прийнятим на службу в іншій силі структури, деякі хочуть мати переваги на посадах державної служби» (с. 159). Проведений нами аналіз стану військової підготовки громадян підтверджує припущення про те, що найбільш характерним напрямом удосконалення змісту навчання й активізації пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів запасу є створення психолого-педагогічного середовища, у якому вони займають активну особистісну позицію й можуть повною мірою розкритися як суб'єкти освітньої діяльності. Без певного рівня активності студента (курсанта, слухача), що виражається в елементарних актах його пізнавальної уваги, не зможе відбутися навіть найпростіше отримання нового знання чи уміння. Тому мову ведемо про важливість усвідомленого бажання молодої людини стати справжнім військовим фахівцем – офіцером, про рівень і зміст їх навчальної активності, обумовлених тим або іншим методом навчання: активності на рівні сприймання, уваги, уяви, уявлення й творчого мислення, активності відтворення набутого або створення нового, соціальної активності.

Розвиток пізнавальної активності громадян, які навчаються у ВВНЗ (ВНП ЗВО) за програмою підготовки офіцерів запасу, варто починати з прищеплення підвищеного інтересу до навчальних дисциплін, до майбутньої військової спеціальності. Цього можна досягнути використанням різних засобів і насамперед вступною лекцією, що дає уяву студентам щодо характеру їхньої майбутньої діяльності, особливостей й методики навчання на КВП. Як правило, вступну лекцію, незалежно від військово-облікової спеціальності (далі – ВОС), за якою здійснюється підготовка громадян, проводить завідувач (начальник) кафедри або його заступник.

Активізація й індивідуальний вплив на пізнавальну діяльність тих, хто навчається, багато в чому визначається удосконаленням методики викладання навчального матеріалу науково-педагогічними працівниками. Важливу роль тут відіграватиме науковість, включаючи логічність і доказовість матеріалу, що викладається, конструктивне мислення й чіткість мови викладача. Особливе місце при цьому варто приділяти евристичному методу в процесі підготовки майбутніх офіцерів запасу. Сутність його полягає в тому, що навчальний матеріал подається громадянами не тільки в якості суми знань, але і як комплекс проблем, які повинні бути ними вирішені. При даному методі найбільш ефективним способом активізації буде залучення майбутніх офіцерів запасу до творчого процесу вирішення тактико-спеціальних і військово-технічних завдань, ознайомлення з діалектикою наукового пошуку. Для студента важливо подумки пройти всі

основні етапи активного пошуку, пережити суперечності творчого мислення.

Систематизовані знання із тактико-спеціальної, військово-технічної і військово-спеціальної підготовки становлять основу навчання на КВП. На занятті викладач доносить студентам певну сукупність знань, що, пройшли випробування, в тому числі й практикою у військах. Окрім цього, з метою активізації й індивідуалізації пізнавальної діяльності громадян-майбутніх офіцерів запасу, їхнього творчого мислення досвідчений викладач прагне в процесі навчання розкрити творчий дух військової науки, показати боротьбу думок, складний шлях добування об'єктивної істини. Тому на кожному занятті дуже важливим є вміння зберегти правильне співвідношення між основною (беззаперечною) частиною знань і їх проблемним, дискусійним аспектом. Розкриваючи різні точки зору щодо вирішення проблеми, корисно показати їх сильні й слабкі сторони, аргументацію «за» й «проти». Подібний метод викладення дискусійного матеріалу, на нашу думку, дає можливість навчити студентів підходити до проблем, що розглядаються, різнобічно, обґрунтовувати свої позиції, а не просто приєднуватися до тієї або іншої точки зору. Мистецтво активізації пізнавальної діяльності громадян, які навчаються на КВП ЗВО полягає також у тому, щоб домогтися творчого обговорення проблеми, вичерпати всі можливості шляхи її вирішення, активізувати мислення студентів через спроби знайти рішення за будь-якого методу проведення заняття.

На наше переконання, що підтверджується і науковими дослідженнями (Г. Артюшин (2001); О. Діденко (2003), В. Ягупов (2000)) всього цього можна досягти тільки за повного розуміння навчання в якості особистісно опосередкованого процесу взаємодії й спілкування викладача та студентів, спрямованого на досягнення спільної мети – підготовки майбутнього офіцера запасу до військово-професійної діяльності, тобто – підготовки висококласного військового фахівця. Таке розуміння проблеми, у нашому випадку, й зумовило дидактичний інтерес до поняття «активізація навчання», що означає перехід від переважно регламентуючих, алгоритмізованих, програмованих форм і методів організації освітнього процесу на КВП ЗВО до розвивальних, проблемних, дослідницьких, пошукових, що забезпечує створення пізнавальних мотивів, інтересу до майбутньої військово-професійної діяльності, умов для ініціативи й творчості в підготовці майбутніх офіцерів запасу в ВВЗ (ВНП ЗВО).

Ще один шлях активізації пізнавальної діяльності, що варто використовувати, поряд з формами проблемного й активного навчання, як показує досвід діяльності КВП, виражається у формах і методах залучення громадян до виконання практичних робіт – відвідування військових частин,

практична робота з озброєнням й технікою, засобами індивідуального і колективного захисту, робота зі спеціальною літературою, виконання окремих військово-професійних функцій (далі – ВПФ) й ін.

Результати аналізу педагогічної літератури (В. Баришніков, О. Неймирок (2015); А. Волошенко (2014); О. Діденко (2003); С. Сінкевич (2013), В. Чабаненко (2011)) й практика роботи на військовій кафедрі свідчать про необхідність поєднання різних методів стимуляції пізнавальної активності. Подібний симбіоз виявляється необхідним у багатьох випадках, тому що в одній і тій же темі з тактико-спеціальної, військово-технічної або військово-спеціальної підготовки можуть мати місце елементи матеріалу, що містить проблемні ситуації. Тому на занятті викладач може включати, де це можливо, у пояснення елементи пошукової діяльності або, навпаки, у процесі самостійного пошуку знань надавати безпосередню інформацію щодо питання, яке допоможе тим, хто навчається.

Такими бачаться запропоновані авторами основні прийоми й способи активізації й індивідуального впливу на пізнавальну діяльність громадян – майбутніх офіцерів запасу, які доцільно використовувати в якості засобів вдосконалення військової підготовки й творчого характеру процесу оволодіння ними майбутньою військовою спеціальністю. Якщо мова йде про застосування в освітньому процесі, на конкретному етапі навчання певного прийому й способу активізації пізнавальної діяльності тих, хто навчається, то це означає, що він домінує на цьому етапі та здійснює особливо вагомий внесок у вирішення основного завдання – удосконалення форм, методів і змісту підготовки майбутніх офіцерів запасу на кафедрі військової підготовки з метою формування у них готовності до військово-професійної діяльності.

Окрім зазначеного, наголошуємо також, що виявлені і запропоновані шляхи активізації пізнавальної діяльності громадян, які навчаються за програмою офіцерів запасу, як однієї з педагогічних засад вдосконалення військової підготовки майбутніх офіцерів можуть бути ефективно використані на практиці за наявності високого рівня кваліфікації науково-педагогічного складу.

Висновки. Отже, ми доходимо висновку, що значна частина методів військової підготовки майбутніх офіцерів запасу, що активізують їх пізнавальну діяльність, має багатофункціональне значення в освітньому процесі. Наприклад, розбір конкретної тактичної обстановки з тактико-спеціальної підготовки може застосовуватися для вирішення щонайменше трьох дидактичних завдань: перше – отримання (закріплення) нових знань, отриманих на занятті; друге – формування (удосконалення) конкретних професійних умінь із прийняття рішення для постановки завдань підлеглим;

третє – активізація обміну знаннями й досвідом. Тому в освітньому процесі на КВП ЗВО треба виділяти коло вузлових функцій і завдань, для реалізації яких використання тих або інших методів виявляється найбільш доцільним. Також підкреслюємо, що застосування методів активізації пізнавальної діяльності у процесі навчання на кафедрі військової підготовки ЗВО не є самоціллю. А найкращого ефекту можна досягнути за системного підходу до вибору різних методів навчання відповідно до тих завдань, які визначено військовою підготовкою громадян за програмою офіцерів запасу.

Література

1. Артюшин Г. М. Актуальні проблеми вищої професійної підготовки військових кадрів. *Військова освіта*. 2001. № 9. С. 123–128.
2. Баришніков В. В., Неймирок О. К. Деякі погляди на підвищення ефективності і якості навчального процесу на факультеті підготовки офіцерів запасу за контрактом ХУПС імені Івана Кожедуба. *Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил*. 2015. Вип. 3. С. 149-151.
3. Баришніков В. В., Неймирок О. К. Шляхи вдосконалення підготовки офіцерів запасу в Україні. *Системи обробки інформації*. 2015. Вип. 8. С. 158-161.
4. Безносюк О. О. Історичні аспекти процесу підготовки офіцерів запасу. *Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. 2013. Вип. 39. С. 274-278.
5. Волошенко А. В. Застосування активних методів навчання під час проведення групових занять на кафедрах підготовки офіцерів запасу. *Наукові записки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова. Сер.: Педагогічні та історичні науки*. 2014. Вип. 121. С. 24-30.
6. Дерев'янчук А. Й., Супрун О. Ф. Мотивація і стимулювання студентів кафедр військової підготовки в умовах обмежених часом і озброєнням. *Імідж сучасного педагога*. 2014. № 7. С. 24-27.
7. Діденко О. В. Педагогічні умови професійного самовдосконалення майбутніх офіцерів: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Хмельницький, 2003. 201 с.
8. Моніторинг в системі підготовки офіцерів запасу для Збройних Сил України (шифр «Резерв»): проміжний звіт з НДР. ДР № 0101U001807 / Харків. ун-т Повітряних Сил імені Івана Кожедуба. Харків, 2015. 265 с.
9. Моніторинг в системі підготовки офіцерів запасу для Збройних Сил України (шифр «Резерв»): проміжний звіт з НДР. ДР № 0101U001793 / Академія Сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного. Львів, 2014. 135 с.
10. Моніторинг якості підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах та військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів Збройних Сил України: наук.-метод. посіб. / А. М. Алімпієв та ін.; під заг. ред. І. В. Толока. Харків : ХНУПС, 2017. 244 с.
11. Нецадим М. І. Військова освіта України: історія, теорія, методологія, практика: монографія. Київ : Київ. ун-т, 2003. 852 с.

12. Нецадим М. І., Науменко М. І. Розвиток у курсантів пізнавального інтересу в процесі навчання. *Шляхи активізації пізнавальної діяльності тих, хто навчається, в процесі підготовки військових фахівців* : матеріали наук.-метод. конф. Одеса : МОУ ОІСВ. 1999. С. 3–7.
13. Рахманов В. О. Комп'ютерна технологія навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності майбутніх офіцерів при вивченні загальновійськових дисциплін. *Актуальні проблеми вищої професійної освіти України*: матеріали конференції кафедри педагогіки та психології професійної освіти. Київ : НАУ, 2008. С. 32–33. URL: <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/20915> (дата звернення: 15.11.2020).
14. Сенюк О. В. Історичні етапи формування та розвитку військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах, військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Сер.: Право. 2014. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_1_16 (дата звернення: 10.11.2020).
15. Сенюк О. В. Особливості системи військової підготовки студентів у вищих військових навчальних закладах й військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів України: адміністративно-правовий аспект. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2014. Вип. 34. С. 79–90.
16. Сінкевич С. В. Методичні засади індивідуалізації навчання майбутніх офіцерів запасу. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Педагогічні та психологічні науки. 2013. № 1. С. 269–276.
17. Скворок І. М. Підготовка офіцерів запасу в зарубіжних країнах. *Військова освіта*. 2013. № 1. С. 207–216.
18. Чабаненко В. П., Зорій Я. Б. Формування організаційно-методичної самостійності студентів кафедр військової підготовки в умовах модернізації вищої освіти. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*: зб. наук. праць. Сер. 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики. Київ : вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2011. Вип. 14 (24). С. 286–290.
19. Яворський А. І. Дослідження ефективності авторської програми прикладної фізичної підготовки офіцерів-випускників кафедр підготовки офіцерів запасу. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2016. № 2. С. 72–77.
20. Ягупов В. В. Теорія і методика військового навчання: монографія. Київ : Тандем, 2000. 380 с.

References

1. Artiushyn, H. M. (2001). Aktualni problemy vyshchoi profesiinoi pidhotovky viiskovykh kadriv [Topical issues of higher professional training of military personnel]. *Viiskova osvita*, 9, 123–128 (ukr).

2. Baryshnikov, V. V., & Neimyrok, O. K. (2015). Deiakі pohliady na pidvyshchennia efektyvnosti i yakosti navchalnoho protsesu na fakulteti pidhotovky ofitseriv zapasu za kontraktom KhUPS imeni Ivana Kozheduba [Some views on improving the efficiency and quality of the educational process at the faculty of training reserve officers under the contract of Ivan Kozhedub Kharkiv AFU]. *Zbirnyk naukovykh prats Kharkivskoho universytetu Povitrianykh Syl*, 3, 149-151 (ukr).
3. Baryshnikov, V. V., & Neimyrok, O. K. (2015). Shliakhy vdoskonalennia pidhotovky ofitseriv zapasu v Ukraini [Ways to improve the training of reserve officers in Ukraine]. *Systemy obrobky informatsii*, 8, 158-161 (ukr).
4. Beznosiuk, O. O. (2013). Istorychni aspekty protsesu pidhotovky ofitseriv zapasu [Historical aspects of the reserve officer training process]. *Zbirnyk naukovykh prats Viiskovoho instytutu Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka*, 39, 274-278 (ukr).
5. Voloshenko, A. V. (2014). Zastosuvannia aktyvnykh metodiv navchannia pid chas provedennia hrupovykh zaniat na kafedrah pidhotovky ofitseriv zapasu [Application of active teaching methods during group classes at the departments of reserve officer training]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Drahomanova*. Ser.: Pedahohichni ta istorychni nauky, 121, 24-30 (ukr).
6. Derevianchuk, A. Y., & Suprun, O. F. (2014). Motyvatsiia i stymuliuvannia studentiv kafedr viiskovoi pidhotovky v umovakh obmezhenykh chasom i ozbroienniam [Motivation and stimulation of students of military training in a limited time and armament]. *Imidzh suchasnoho pedahoha*, 7, 24-27 (ukr).
7. Didenko, O. V. (2003). *Pedahohichni umovy profesiinoho samovdoskonalennia maibutnykh ofitseriv* [Pedagogical conditions of professional self-improvement of future officers]. (Candidate of Pedagogical Sciences Thesis), 201. Khmelnytskyi (ukr).
8. *Monitorynh v systemi pidhotovky ofitseriv zapasu dlia Zbroinykh Syl Ukrainy (shyfr "Rezerv"): promizhnyi zvit z NDR* [Monitoring in the system of training reserve officers for the Armed Forces of Ukraine (code "Reserve"): interim report on SRW] (2015). DR # 0101U001807, 265. Ivan Kozhedub National Air Force University. Kharkiv (ukr).
9. *Monitorynh v systemi pidhotovky ofitseriv zapasu dlia Zbroinykh Syl Ukrainy (shyfr "Rezerv"): promizhnyi zvit z NDR* [Monitoring in the system of training reserve officers for the Armed Forces of Ukraine (code "Reserve"): interim report on SRW] (2014). DR # 0101U001793, 135. Hetman Petro Sahaidachnyi National Ground Forces Academy. Lviv (ukr).
10. Alimpiiev, A. M. et al (2017). *Monitorynh yakosti pidhotovky viiskovykh fakhivtsiv u vyshchykh viiskovykh navchalnykh zakladakh ta viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh vyshchykh navchalnykh zakladiv Zbroinykh Syl Ukrainy: nauk.-metod. posib.* [Monitoring the quality of training of military specialists in higher military educational institutions and military educational units of higher educational institutions of the Armed Forces of Ukraine: scientific and methodical manual], 244. I. V. Tolok (Ed.). Kharkiv: KhNUPS (ukr).

11. Neshchadym, M. I. (2003). *Viiskova osvita Ukrainy: istoriia, teoriia, metodolohiia, praktyka: monohrafiia* [Military education of Ukraine: history, theory, methodology, practice: monograph], 852. Kyiv: Kyiv University (ukr).
12. Neshchadym, M. I., & Naumenko, M. I. (1999). Rozvytok u kursantiv piznavalnoho interesu v protsesi navchannia [Development of cadets' cognitive interest in the learning process]. *Shliakhy aktyvizatsii piznavalnoi diialnosti tykh, khto navchaietsia, v protsesi pidhotovky viiskovykh fakhivtsi*, Materialy nauk.-metod. konf., 3-7. Odesa: MOU OISV (ukr).
13. Rakhmanov, V. O. (2008). Kompiuterna tekhnolohiia navchannia yak zasib aktyvizatsii piznavalnoi diialnosti maibutnikh ofitseriv pry vyvchenni zahalnoviiskovykh dystsyplin [Computer technology training as a means of activating the cognitive activity of future officers in the study of military disciplines]. *Aktualni problemy vyshchoi profesinoi osvity Ukrainy*, Materialy konferentsii kafedry pedahohiky ta psykholohii profesiynoi osvity, 32–33. Kyiv: NAU. Retrieved from <https://er.nau.edu.ua/handle/NAU/20915> (date of appeal: 15.11.2020) (ukr).
14. Seniuk, O. V. (2014). Istorychni etapy formuvannia ta rozvytku viiskovoi pidhotovky studentiv u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh, viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy [Historical stages of formation and development of military training of students in higher military educational institutions, military educational units of higher educational institutions of Ukraine]. *Chasopys Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia"*. Ser.: Pravo, 1. Retrieved from [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ Choasp_2014_1_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Choasp_2014_1_16) (date of appeal: 10.11.2020) (ukr).
15. Seniuk, O. V. (2014). Osoblyvosti systemy viiskovoi pidhotovky studentiv u vyshchyykh viiskovykh navchalnykh zakladakh y viiskovykh navchalnykh pidrozdilakh vyshchyykh navchalnykh zakladiv Ukrainy: administratyvno-pravovyi aspekt [Features of the system of military training of students in higher military educational institutions and military educational units of higher educational institutions of Ukraine: administrative and legal aspect]. *Aktualni problemy vdoskonalennia chynnoho zakonodavstva Ukrainy*, 34, 79-90 (ukr).
16. Sinkevych, S. V. (2013). Metodychni zasady indyvidualizatsii navchannia maibutnikh ofitseriv zapasu [Methodological principles of individualization of training of future reserve officers]. *Zbirnyk naukovykh prats Natsionalnoi akademii Derzhavnoi prykordonnoi sluzhby Ukrainy*. Seriya: Pedahohichni ta psykholohichni nauky, 1, 269-276 (ukr).
17. Skvorok, I. M. (2013). Pidhotovka ofitseriv zapasu v zarubizhnykh krainakh [Training of reserve officers in foreign countries]. *Viiskova osvita*, 1, 207-216 (ukr).
18. Chabanenko, V. P., & Zorii, Ya. B. (2011). Formuvannia orhanizatsiino-metodychnoi samostiinosti studentiv kafedr viiskovoi pidhotovky v umovakh modernizatsii vyshchoi osvity [Formation of organizational and methodical independence of students of departments of military training in the conditions of modernization of higher education]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova: zb. nauk. prats*. Ser. 16: Tvorchia osobystist uchytelia:

- problemy teorii i praktyky, 14 (24), 286–290. Kyiv: Publishing House of M. P. Drahomanov NPU (ukr).
19. Iavorskyi, A. I. (2016). Doslidzhennia efektyvnosti avtorskoj prohramy prykladnoi fizychnoi pidhotovky ofitseriv-vypuskniv kafedr pidhotovky ofitseriv zapasu [Research of efficiency of the author's program of applied physical training of officers-graduates of departments of preparation of reserve officers]. *Pedahohika, psykhohihiia ta medyko-biolohichni problemy fizychnoho vykhovannia i sportu*, 2, 72–77 (ukr).
20. Iahupov, V. V. (2000). Teoriia i metodyka viiskovoho navchannia: monohrafiia [Theory and methods of military training: monograph], 380. Kyiv: Tandem (ukr).

АКТИВИЗАЦИЯ ПОЗНАВАТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГРАЖДАН КАК ОСНОВА ВОЕННО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ НА ВОЕННОЙ КАФЕДРЕ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ УКРАИНЫ

Я. Б. Зорий, Л. М. Романишина, Б. С. Кришук

В статье обоснована необходимость активизации познавательной деятельности граждан, обучающихся по программе офицеров запаса в учреждениях высшего образования Украины, как фактора их успешной военно-профессиональной подготовки к будущей служебной деятельности. Основой такого подхода является владение командирскими, организаторскими, методическими и воспитательными навыками, сформированными на базе усвоенных ранее психолого-педагогических знаний. На первый план выступает задача стимулирования у граждан, которые обучаются по программе подготовки офицеров запаса, активизации познавательной деятельности, то есть, осознанного стремления лучше усвоить программу военной подготовки – как жизненно важного условия будущей эффективной военно-профессиональной деятельности. Отмечена необходимость формирования у будущих офицеров запаса осознанного стремления к достижению в процессе обучения высокого уровня готовности к военно-профессиональной деятельности, особенно в условиях участия подразделений и частей Вооружённых Сил Украины в боевых действиях на востоке страны. Выделен ряд методов военной подготовки будущих офицеров запаса, а также приёмы и способы познавательной деятельности граждан – будущих офицеров запаса, заслуживающих, по мнению авторов, первоочередного внимания в образовательном пространстве кафедр (факультетов) военной подготовки высших учебных заведений Украины. Подчеркнуто, что важными в этом аспекте есть: проблемно-поисковое обучение, деловые и познавательные игры, ситуационные задачи и другие, которые позволяют повысить активность и самостоятельную познавательную деятельность студентов (курсантов, слушателей) в образовательном процессе высших военных учебных заведений (военных учебных подразделений учреждений высшего образования).

Ключевые слова: образовательный процесс, кафедра военной подготовки, учреждение высшего образования Украины, будущие офицеры запаса, военно-профессиональная подготовка, активизация познавательной деятельности, готовность к служебной деятельности, знания, навыки, умения.

BOOSTING CITIZENS' COGNITIVE SKILLS AS A PREREQUISITE FOR MILITARY PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE RESERVE OFFICERS AT THE MILITARY DEPARTMENT OF HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS OF UKRAINE

Ya. B. Zoriy, L. M. Romanyshyna, B. S. Kryshchuk

The body of the article goes on to discuss the problem of boosting cognitive skills of the citizens, studying under the program of reserve officers in higher education institutions of Ukraine, as a push-pull factor of their successful military-related training. At the forefront is the task of stimulating citizens who study in the training program of reserve officers to intensify cognitive activity, that is, a conscious desire to better master the program of military training - as a vital condition for future effective military-professional activities. The competence-based approach is a top prerequisite for citizens' mastery of command, organizational, methodological and educational skills, developed by previously acquired psychological and pedagogical knowledge. This study developed an overview of the existing and future cognitive skills landscape in Ukraine's HEIs as well as identifies best practices for cognitive skill development of future reserve officers; their strivings to produce the highest level of readiness for military-related activities, especially in the context of ongoing hostilities with Russia in the east of Ukraine. The authors highlighted and disclosed a number of methods of military training of future reserve officers, as well as techniques and methods of developing the cognitive abilities, competences and skills of the citizens – future reserve officers, which deserve priority attention in the educational space of departments (faculties) of military training of higher educational institutions of Ukraine. It is emphasized that important in this aspect are: problem-solving training, business and cognitive games, situational tasks and others that increase the activity and independent cognitive activity of students (cadets, students) in the educational process of higher military educational institutions (military educational units) higher education).

***Key words:** Educational process, department of military training, institutions of higher education of Ukraine, future reserve officers, military-related training, boosting cognitive skills, high readiness for military-related activities, knowledge, competences, abilities.*

Зорій Ярослав Богданович – доктор педагогічних наук, доцент, декан факультету фізичної культури та здоров'я людини Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці Україна). E-mail: y.zoriy@chnu.edu.ua

Зорій Ярослав Богданович – доктор педагогических наук, доцент, декан факультета физической культуры и здоровья человека Черновицкого национального университета имени Юрия Федьковича (г. Черновцы Украина). E-mail: y.zoriy@chnu.edu.ua

Zoriy Yaroslav Bohdanovych – Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Dean of Faculty of Physical Culture and Public Health Sciences, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Chernivtsi, Ukraine). E-mail: y.zoriy@chnu.edu.ua

Романишина Людмила Михайлівна – доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м. Хмельницький, Україна). E-mail: romanyshyna43@ukr.net

Романишина Людмила Михайловна – доктор педагогических наук, профессор, заведующая кафедрой педагогики Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии (г. Хмельницкий, Украина). E-mail: romanyshyna43@ukr.net

Romanyshyna Liudmyla Mykhailivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Department of Pedagogy of Khmelnytsky Humanitarian and Pedagogical Academy (Khmelnyskyi, Ukraine). E-mail: romanyshyna43@ukr.net

Кришук Богдан Степанович – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії (м. Хмельницький, Україна). E-mail: kryshchuk84@gmail.com

Кришук Богдан Степанович – кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры педагогики Хмельницкой гуманитарно-педагогической академии (г. Хмельницкий, Украина). E-mail: kryshchuk84@gmail.com

Kryshchuk Bohdan Stepanovych – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Pedagogy of Khmelnytsky Humanitarian and Pedagogical Academy (Khmelnyskyi, Ukraine). E-mail: kryshchuk84@gmail.com